

Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzcüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2021 - Sayı: Van Özel Sayısı
Issue: Van Special Issue
ISSN: 1302-6879 - Sayfa/Page: 579-610

Sözlü Tarihın Eğitime Uyarlanması Bağlamında Van Düğün Gelenekleri Örneği* Example of Van Wedding Traditions in the Context of Adapting Oral History to Education

• Rüstem ÇURKU*

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı,
Tarih Öğretmeni – Van/Türkiye
Dr., Ministry of National Education,
History Teacher – Van/Turkey
rustemcurku@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-0280-8989

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received:

10/01/2021

Kabul Tarihi / Date Accepted:

20/03/2021

Yayın Tarihi / Date Published:

20/04/2021

Atır: Çurku, R. (2021). Sözlü Tarihın Eğitime Uyarlanması Bağlamında Van Düğün Gelenekleri Örneği. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Van Özel Sayısı, 579-610

Citation: Çurku, R. (2021). Example of Van Wedding Traditions in the Context of Adapting Oral History to Education. *Van Yüzcüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, Van Special Issue, 579-610

Öz

Bu araştırmada, öğrencilerle birlikte gerçekleştirilen sözlü tarih uygulaması kapsamında katılımcı beyanları neticesinde elde edilen verilerle geçmişten günümüze Van düğün geleneklerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırma, nitel çalışma kapsamında yer alan durum çalışması (case study) deseninde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada amaçlı örneklem kapsamında kolay ulaşılabılır durum örnekleme kullanılmış ve öğrencilerden, Van düğün gelenekleriyle ilgili olarak gönüllü katılımcılarla görüşme yapmaları istenmiştir. Öğrenciler yaşları 50 ve üzeri olan aile üyelerinden 60 kişiyle görüşme yapmış ve bu hususta rapor hazırlamıştır. Çalışmada veri toplama araçları olarak doküman, yarı yapılandırılmış görüşme ve odak grup görüşme formu kullanılmıştır. Van düğün geleneklerine ilişkin elde edilen veriler ise araştırmacı tarafından içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu araştırmayla öğrencilerin, sözlü tarih uygulaması neticesinde elde edilen verilerle geçmişten bugüne kız isteme, nişan, giyim-kuşam kültürü, yeme-içme âdetleri, düğünlerde oynanan oyunlar, çeyizler, düğün hazırlığı ve hediyeleşme geleneklerini ifade edebildiği belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin, düğün öncesinde, düğünde ve düğün sonrasında yapılanlar ile düğünlere ilişkin farklı âdetler, köy ve şehir düğünleriyle birlikte düğünlerin yöresel özellikleriyle ilgili gelişmeleri ortaya koyabildiği de tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sözlü tarih, eğitim, Van düğünleri, gelenekler.

*Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Tarih Eğitimi Bilim Dalı'nda Doç. Dr. Aydın Güven danışmanlığında Rüstem Çurku tarafından hazırlanan ve Temmuz 2020'de kabul edilen Kronolojik Düşünme ile Değişim ve Süreklilik Algılama Becerilerini Kazandırmada Sözlü Tarihın Rolü : Van Düğünleri Örneği isimli doktora tezinin verileri temel alınarak hazırlanmıştır.

Abstract

In this study, it was aimed to reveal Van wedding traditions from the past to the present with the data obtained as a result of participant statements within the scope of the Oral History application carried out together with students. The research was carried out in the case study pattern within the scope of the qualitative study. In the study, an easily accessible case sample was used as part of a purposeful sample, and students were asked to interview volunteer participants about Van wedding traditions. Students interviewed 60 people from family members aged 50 and over and prepared a report on this issue. Document, semi-structured interview, and focus group interview form were used as data collection tools in the study. Data obtained on Van wedding traditions were subjected to content analysis by the researcher. In this study, it was determined that students can express the traditions of asking for girls, engagement, clothing-kusham culture, eating and drinking customs, games played at weddings, dowries, wedding preparation, and gifting from the past through the data obtained as a result of Oral History application. In addition, it has been found that students can reveal developments related to the local characteristics of weddings, along with different customs related to weddings, village and city weddings, as well as those performed before, at, and after the wedding.

Keywords: Oral history, education, Van weddings, traditions.

Giriş

İnsanlık tarihi kadar kadim bir geçmişe sahip olan ve günümüze kadar birçok farklı isimle anılarak gelen sözlü tarih, disiplinlere ve paradigmalara göre farklı şekillerde tanımlanmakta ve yorumlanmaktadır. Sözlü tarih, her şeyden önce tarih biliminin veri toplama araçlarından biridir ve temelde tarihsel bir yöntemdir (Morrissey, 1992: 89). Sözlü tarih, bir yönüyle araştırmacının kullanabileceği bir metot diğer yönüyle araştırmaların meydana getirdiği bir tarih yazım biçimi (historiography) olarak da görülmüştür. Bir metot olarak hayatta olan şahısların, bunların geçmişlerine ait belleklerinin, toplumsal anlamda meydana gelen gelişmelerin, tanıdık şahıslara ilişkin anlatım ve anılarının belirlenmiş bir yöntem çerçevesinde mülakat şeklinde kayda alınması olarak da tanımlanmıştır (Öztürkmen, 1998: 12-15; Somersan, 1998: 381).

Avrupa’da modern teknolojilerden faydalanılarak, sözlü tarih araştırmaları kapsamında yapılan ilk çalışmalar; II. Dünya Savaşı’nın sebep olduğu maddi ve manevi zararları ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Sözlü tarih, siyasi amaçlı bu kullanımlarının ardından, kendi yöntem ve araçlarını oluşturmaya çalışmış; diğer sosyal bilimlerin, (folklor, sosyal psikoloji, sosyoloji vb.) görüşme ve toplulukları gözlemlenme yöntemleri arasında yer edinmeye çalışmıştır. Teknolojik gelişmelerle birlikte insan sesinin kaydedilmesini sağlayan

teyplerin ortaya çıkması ve yaygınlaşması, sözlü tarihin önem kazanmasında etkili olmuştur. İlk sözlü tarih bölümü 1948'de, Amerika'da Allan Nevins tarafından Columbia Üniversitesi'nde kurulmuştur. Sözlü tarihin buradaki kullanımı, devlet adamlarının yaşadıkları olaylarla edindikleri tecrübeleri ve diplomatik tarihi genç kuşaklara aktarmak şeklinde tezahür etmiş, bu gelişmeler de sözlü tarihi resmen başlatmıştır. Bunun yanı sıra sözlü tarihi ilk kez terim manasıyla Joseph Gould dile getirmiş, sözlü tarihin kuramsallaşması da Allan Nevins sayesinde olmuştur (Counce, 2001: 225; Danacıoğlu, 2001: 131-132; Demircioğlu, 2015: 107; Somersan, 1998: 382-383).

Sözlü tarih, sıradan insanların tarihidir. Bu yönüyle sözlü tarih kişilerin hayatı boyunca şahit olduğu, belleğinde sürekli canlı tuttuğu anıları ve biyografik anlatımlar sayesinde yaşadığımız döneme ait mühim tarihsel bilgileri de sunar. Bunun yanında farklı disiplinlerle iş birliği yapar, şahısların kökenlerini bilmeleri, kimlik duygularını geliştirebilmeleri, yakın veya uzak geçmişlerini öğrenebilmeleri konusunda da önemli katkılar sağlar. Sözlü tarih sıradan insanların yaşadığı sıkıntıları, değişim ve gelişimleri (psikolojik, sosyolojik, siyasal, mekânsal, toplumsal), küçük ve büyük kapsamlı muharebeleri, çatışmaları, gençlik hareketlerini, sanayileşmeyi, kentsel değişimi ve dönüşümü, nüfus hareketlerini, sanatsal-kültürel yönden yaşanan gelişmeleri ve göç olgusunu insanlara verir. Bu kapsamda hiçbir yazılı belge veya malzemenin sunamayacağı bilgileri de topluma kazandırır (Gökdemir, 2011: 200-201). Bununla birlikte sözlü tarih geçmişteki hayat tarzları, ev yaşamı, aile bireylerinin hayatı, eğitim-öğretim, beslenme, gelenek-görenekler, bayram-düğün-eğlence biçimleri, kıtlık, hastalık, tabii afetler ve çalışma hayatı gibi konuları ele almıştır. Ayrıca elitlerin tarihi ve savaşların hakîm olduğu tarih anlayışı yerine sıradan insanların hayat hikâyelerini de konu edinmiştir (Kabapınar, 2014: 289). Sözlü tarihten eğitim ve öğretim alanında da faydalanılmış ve sözlü tarih bu alanlara önemli katkılar sağlamıştır.

Sözlü tarihin eğitimde kullanımı ile ilgili birçok olumlu görüş bulunmaktadır. Sözlü tarih yöntemi, ilk önce öğrenciyi eğitim sürecine ekleyerek öğretmenin oluşturduğu tek yönlü bilgileri ortadan kaldırır. Bu yöntem sınıfı etkileşimli bir öğrenme alanına dönüştürür, gruplar arası ilişkileri geliştirir ve öğrencileri eleştirel bir bakış açısına da yönlendirir (Poll, 1995: 146). Sözlü tarih, öğrencilerin bireysel deneyimlerini ulusal ölçekteki olaylarla ilişkilendirmelerine ve toplumsal değişimleri algılayarak küreselleşen dünyayı daha iyi anlamalarına neden olur. Aynı zamanda öğrencilerin geçmişlerini araştırmanın önemini anlamalarına, değerlerinin farkına varmalarına ve onlarda vatandaşlık bilincinin gelişimine de katkıda bulunur (Dillon,

2000: 603). Bununla birlikte tarih öğretiminde karşılaşılan en büyük sıkıntılardan birisi tarih derslerinin öğrencilerin ilgisini çekmemesi ve onlar için anlamlı bir bütün oluşturamamasıdır. Öğrencilerin tarihe olan merakını arttırmada ve derslerin sıkıcılığının giderilmesinde sözlü tarihten faydalanılması mümkündür. Geleneksel tarih anlayışından farklı olarak sözlü tarih, öğretmen merkezli değil öğrenci merkezli bir yöntemdir. Tarih derslerinde kazandırılmak istenen birçok anlayış ve davranış bu yöntem sayesinde öğrencilere verilebilir (Gazel, 2015: 110). Bu bağlamda tarih derslerinin ilginç ve anlaşılır kılınmasında, geçmişin günümüze getirilmesinde sözlü tarihin ayrı bir yeri vardır. Geleneksel anlayışla şekillenen ezberci, üretmeyen, düşünemeyen, herhangi bir soruna alternatif çözüm getiremeyen öğrenci modeli; yapılandırmacı anlayışın programlarda yer alması ve gerçekleştirilen etkinlikler sayesinde değişmiştir. Bu nedenle değişen dünyaya uyum sağlayabilmek için öğrenci kapasitelerinin geliştirilmesi gerekir.

Sözlü tarih çalışmaları, küreselleşen dünyada; öğrencilerin empati yeteneklerinin, eleştirel düşünme ve tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesini sağlar. Sosyal Bilgiler ve tarih programlarında yer alan ve yeni anlayışa göre şekillenen bu tür etkinlikler; öğrencilerin ezberden kurtarılmasına ve tarihi sürecin önemli bir parçası haline gelmelerine neden olmuştur. Ayrıca bu tür etkinlikler, öğrencilerin küçük bir bilim adamı/tarihçi olma bilinciyle çalışmalar yapmalarını ve yaptıkları işten zevk almalarını da sağlamıştır (İncegül, 2010: 1-2). Türkiye’de tarih öğretiminden farklı bakış açılarına sahip donanımlı şahısların yetiştirilmesi beklenir. Bu bağlamda tarih eğitiminde sözlü tarih gibi modern yaklaşımlara da ihtiyaç vardır (Kumru, 2009: 1-2). Yapılan çalışmalar neticesinde öğrencilerin, sözlü tarih uygulamaları sayesinde tarihe ve olaylara bakış açılarının değişeceği ve önemli becerileri (tarihsel düşünme, iletişim becerileri, kaygıları yenme, özgüven kazanma, değişim ve sürekliliği algılama, mülakat yöntemleri, analiz, yorumlama, rapor yazma, sorumluluk bilincinin gelişmesi) edinebilecekleri de ortaya çıkmıştır (Dere & Dinç, 2018; Işık, 2011; İncegül, 2010; Kandemir, 2017; Küpüç, 2014; Öztürk, 2010; Sarı, 2007; Uygun, 2006).

Bu çalışmada, öğrencilerle birlikte gerçekleştirilen sözlü tarih uygulaması kapsamında katılımcı beyanları neticesinde elde edilen verilerle geçmişten günümüze Van düşün geleneklerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda geçmişten günümüze Van’da düşümler konulu sözlü tarih uygulaması bağlamında Van ilinde yapılan düşümlerle ilgili öğrenci velilerinden oluşan katılımcıların görüşleri nelerdir? sorusuna cevap aranmaktadır.

Metot**Araştırma deseni**

Öğrencilerle birlikte gerçekleştirilen sözlü tarih uygulaması kapsamında katılımcı beyanları neticesinde elde edilen verilerle geçmişten günümüze Van düğün geleneklerinin ortaya çıkarılmasını ele alan araştırmada nitel veri toplama metot ve araçlarından faydalanılmıştır. Nitel araştırma araştırmacıların doğal ortamda mülakat, gözlem, doküman gibi çoklu metotlarla verileri elde ettiği, toplanan verilerin bütün veri kaynaklarını kapsayan kategoriler/temalar şeklinde teşkil edilip ifade edilerek bütüncül bir bakış açısıyla sunulduğu, araştırmacıların çalışmalarına kendilerini tam olarak yansıttıkları araştırma türü olarak tanımlanabilir (Creswell, 2013: 45-47). Bu çalışmada araştırma desenine uygun olarak yarı yapılandırılmış görüşme, odak grup tartışması, doküman analizi gibi yöntemlere uygun araştırma teknikleri kullanılarak yöntem çeşitlenmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında yer alan durum çalışması (case study) deseninde gerçekleştirilmiştir. Tek durum desenlerinden iç içe geçmiş ve tür 2 olarak bilinen bütüncül çoklu durum desenine göre de yapılandırılmıştır. Durum çalışmalarında güncel bir fenomen, derinlemesine incelenir ve gerçek yaşam koşulları içerisinde araştırılır (Yin, 2009: 18).

Bu çalışma, Van ili Tuşba ilçesinde bir lisenin öğrencileri ve bu öğrencilerin velileri olan katılımcılardan elde edilen veriler neticesinde gerçekleştirilmiştir. Van ili Tuşba ilçesindeki bir lise tek bir birim olarak değerlendirildiğinde bu okulu oluşturan öğrenciler ve onların velileri olan katılımcılar da birden fazla alt tabaka veya birimi teşkil eder. Bu nedenle çalışmada durum çalışması tek durum desenlerinden iç içe geçmiş bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde nitel araştırmaların doğası gereği amaçlı örneklem kapsamında kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örneklem malumat bakımından zengin durumların seçilmesine ve derinlemesine araştırma yapılmasına dayanır. Bu örneklem belli özellikleri bünyesinde barındıran veya belli ölçütleri karşılayan bir veya birden fazla özel durum araştırılmak istenildiğinde tercih edilir. Bu sayede araştırmacılar, tercih edilen durumlar bağlamında toplumsal olayları veya olguları idrak etmeye çalışır, bu olgularla olaylar arasındaki münasebetleri keşfetmeye ve izah etmeye de gayret gösterir (Büyüköztürk vd., 2014: 90). Çalışmada Van ilinde düğün gelenekleriyle ilgili daha kapsamlı daha zengin

malumatlar alabilmek ve daha iyi durumlara ulaşabilmek amaçlanmıştır. Sözlü tarih çalışmalarının uzun zaman alması, maliyetli olması sebebiyle araştırmacının çalıştığı Van ili Tuşba ilçesindeki bir lise ve bu kurum bünyesinde bulunan öğrencilerle bu öğrencilerin velileri katılımcı olarak seçilmiştir. Bu bağlamda araştırmacının çalıştığı okul, bu okulda öğrenimlerine devam eden öğrenciler ve öğrenci velileri kolay ve ulaşılabilir olması nedeniyle tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Van ili Tuşba ilçesindeki bir lisede 2017-2018 öğretim yılında öğrenimlerine devam eden 10. sınıf ve 11. sınıf öğrencilerinden toplamda 19 kişilik (10 kız, 9 erkek) gönüllü bir öğrenci grubunun oluşturduğu görülmüştür. Lise birinci sınıflar (9. sınıf) oryantasyon döneminde olmalarından ve lise son sınıflar (12. sınıf) üniversite sınavlarına hazırlanmalarından dolayı 10. ve 11. sınıf öğrencileriyle çalışma yürütülmüştür. Çalışmanın bir diğer çalışma grubunu ise Van ili Tuşba ilçesindeki bir lisenin 10. ve 11. sınıf velileri katılımcı sıfatıyla oluşturmuştur. Van düşün gelenekleri hakkında gerekli malumatları alabilmek maksadıyla öğrenciler ve okul idaresi aracılığıyla velilere ulaşmak istenmiştir. Öğrencilerden (3 grup-15 kişi), Van düşün gelenekleriyle ilgili bilgileri alabilmek için gönüllü katılımcılarla görüşme yapmaları istenmiş, öğrenciler sözlü tarih çalışmalarının kaideleri gereği yaşları 50 ve üzeri olan aile üyelerinden toplamda 60 kişiyle görüşme yapmıştır.

Veri Toplama Araçları ve Analiz

Bu çalışmada, araştırma desenine uygun olarak; görüşme, odak grup görüşmesi ve doküman incelemesi kullanılmıştır. Gerçekleştirilen durum çalışmasında hadiseler olduğu gibi ayrıntıları ile ortaya konulmak istenmiş; olayların karmaşıklığı, şahısların anlam dünyalarına ilişkin teferruatlı malumatların elde edilmesi ve çalışmanın güvenilirliğini sağlama yönüyle de birçok teknik bir arada kullanılmıştır. Çeşitleme (triangulation) ile farklı veri kaynakları, veri toplama ve analiz metotlarının kullanılması; okuyucuyu ikna etme yönüyle araştırma sonuçlarının inandırıcılığının sağlanmasında, araştırma sonuçlarının farklı açılardan değerlendirilebilmesinde ve sonuçların geçerliği ile güvenirliliğinin sağlanmasında da yardımcı olmuştur (Büyüköztürk vd., 2014: 253).

Çalışmada Van düşün gelenekleriyle ilgili öğrenci velilerinden oluşan katılımcıların görüşleriyle birlikte düşün gelenekleri ve sözlü tarih uygulamasına ilişkin diğer bir katılımcı olan öğrenci görüşleri de alınmak istenmiştir. Bu maksatla veri toplama yöntemi olarak da görüşme kullanılmıştır. Görüşme soruları araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak oluşturulmuş, görüşme sorularının tarafsız olmasına ve

ne istenildiğini açıkça ifade eder bir tarzda şekillendirilmesine de itina gösterilmiştir. Bilimsel maksatla yapılan görüşmelerin önceden itinalı bir şekilde planlanmasının yapılması gerekir (Nazik & Arlı, 2004: 45). Görüşmeler yapılandırılmış (formal, standartlaştırılmış), yarı yapılandırılmış (güdümlü, odaklı) ve yapılandırılmamış (yönlendirmesiz, resmi olmayan) olmak üzere üç kısımda incelenebilir (Berg & Lune, 2015: 132).

Çalışmada öğrencilerin Van düğün gelenekleriyle ilgili neler düşündüğünü ve neler hissettiğini anlamak, onların ortak deneyimlerini ortaya çıkarmak ve günyüzüne çıkmamış bilgilere erişebilmek için odak grup görüşmesinden faydalanılmıştır. Bu metotla ortak deneyimler ortaya çıkarılmaya çalışılır, Seçimle belirlenmiş 6-8 kişilik katılımcı ve tecrübeli bir başkan aracılığıyla da görüşmeler gerçekleştirilir. Bu yapılanlar insanların fikirlerini özgürce dile getirebilecekleri bir ortamla birleştirildiğinde de gerekli şartlar sağlanmış olur (Krueger & Casey, 2000: 4-5).

Araştırmada faydalanılan bir diğer veri toplama aracı da doküman incelemesidir. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgularla ilgili malumat veren yazılı materyallerin analizini içerir. Nitel çalışmalarda dokümanların diğer veri toplama araçlarıyla beraber kullanılmasına data triangulation adı verilir ve bu belgelerin veri çeşitlendirilmesi maksadını ifa eder bir mahiyette işlev görmesi de çalışmaların geçerliliğini mühim bir şekilde yükseltir (Yıldırım & Şimşek, 2013: 218). Bu doğrultuda çalışılan araştırma problemiyle ilgili hazırlanan öğrenci raporları, doküman incelemesi boyutuyla araştırmaya eklenmiş ve diğer nitel yöntemlerin kullanılmasına ilaveten destekleyici açıklamalar yönüyle de ek bilgi kaynağı olarak kullanılmıştır.

Yapılan görüşmeleri takiben öğrenciler, ses kayıtlarını çözümlenmiş ve yazıya dökmüşlerdir. Öğrenciler, görüşmelerden ve materyallerden elde ettikleri verilerle, ikinci el kaynaklardan (kitap, bildiri, internet vs.) elde ettikleri malumatları mukayese etmiş ve bunları çalışılan konuyu değerlendirme sürecinde kullanmışlardır. Bununla birlikte “*Geçmişten günümüze Van’da düğünler*” konusunu ele alan ve bu konuda çalışma yapan öğrenciler; geçmişle günümüz karşılaştırmasını yapmış ve düğünler konusunda değişen ve aynı kalan gelenekleri de ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Ayrıca çalışmanın amacına bağlı olarak katılımcı ve öğrenci görüşleri doğrultusunda oluşturulan metinler tarafsızlığı sağlamak amacıyla uzman görüşü alınarak da analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen nitel veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Veriler incelendikten sonra, kategoriler ve kodlar

oluşturulmuş; görüşler, frekans ve yüzdeler şeklinde tabloya dökülmüştür. Bilindiği üzere, “içerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır” (Yıldırım & Şimşek, 2013: 259). Çalışmada katılımcı olan velilerin ve öğrencilerin düşünceleri yapılan görüşmeler sayesinde alınmış, bu görüşmeler video ve ses kayıt cihazlarıyla da kaydedilmiştir. Bu şekilde kayıt altına alınan görüşmeler yazıya geçirilmiş, araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak veriler yorumlanmış, kavram ve temaların veri setini temsil etmesine de dikkat edilmiştir.

Çalışmada katılımcı görüşleri KE₁ (erkek), KK₂ (kadın) şeklinde kodlanarak gösterilmiştir.

Bulgular

Katılımcıların Van'daki Düşün Öncesi Geleneklerle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Van düşün gelenekleriyle ilgili katılımcı ifadelerine göre eşlerin evlenmeden önce birbirlerini tanıdıkları, bu tanışmalarının akrabalık vasıtasıyla olduğu ve çoğunluğu bu kesimin oluşturduğu; komşuluk, eş-dost münasebetleri neticesinde çevre yönlendirmesiyle birbirini tanıyanların bu çoğunluğu takip ettiği görülmüştür. Ayrıca birbirlerini evlenmeden önce tanımayıp sonradan tanışanların ve evlenenlerin olduğu da ortaya çıkmıştır. Bu hususta katılımcı görüşleri de şöyledir: Akrabalık vasıtasıyla evlendiğini ifade eden KK₁₃ “Tanıyordum, amcamın oğluydu; yabancı değildi, beşik kertmesiydik, on üç yaşında gelin geldim, küçük geldim, amcamın geliniydim” demiştir. Eşiyle sonradan tanışan ve evlenen KK₁₈ ise “... eşim öğretmendi bizim bulunduğumuz yere atanmıştı birbirimizi sonradan tanıdık, aramızda anlaştık ve sonrasında evlendik...” demiştir. Bu görüşlere bakıldığında görücü usulü evliliklerin daha yaygın olduğu söylenebilir.

Van'da kız isteme âdetleriyle ilgili olarak katılımcılar; görücü usulü kız istemede erkeklerin çoğunlukla evlenme isteklerini annelerine veya aileden bir büyüğe açtıklarını, babalarına isteklerini bu şekilde ulaştırdıklarını söylemiştir. Bunun nedeninin de babalarından çekinmeleri ve utanç duymaları olduğunu dile getirmiştir. Bu konuda KE₃₉ “...öyle birbirimizi tanıyorduk; amcamızdı beni kırmadı ben anama söyledim, annem de babama söyledi... F. amcanın kızını istiyor, sen ne diyorsun... O da evet dedi, gitti amcama söyledi amcam da kabul etti...” diye ifade etmiştir.

Katılımcılar düğüne kadar erkekle, bayanın birbirini görmediğini hatta düğün gecesinde görenlerin olduğunu ve gençlerin rızasının alınmadığını da söylemiştir. Öğrenci velileri, kız istemeye erkek tarafının aile büyüklerinden birkaç kişiden oluşan yine mahallenin ileri gelenlerinden imam, esnaf, eşraf niteliği taşıyan şahıslardan bir heyetle, kız tarafına önceden haber verilmek suretiyle belirlenen gün ve saatte gidildiğini de beyan etmiştir. Katılımcılar kız tarafının büyükleri ile oluşturulan heyet arasında kız isteme hadisesinin gerçekleştiğini ve kız verilmişse Fatihalar okunduğunu da dile getirmiştir. Öğrenci velileri, bazı kız istemelerde mevlit verildiğini çoğunlukla erkek olmadan yüzük takıldığını da söylemiştir. Bu konuyla ilgili katılımcı ifadeleri de şöyledir: **KE₂** “*Şimdi mevcut olan gelenekler şu şekil... söz misali sen kızı beğendin, birkaç büyüğümüzü devreye sokardık, giderdik kızın babasının evine. Orada oturarak kız istemeye gittiği zaman... ben senin kızını oğluma istiyorum, acaba sen bize uygun görüyor musun, görmüyor musun diye sorulurdu... uygun görüyorsa orda genel olarak Fatihasını okuyor, yüzüğünü takıyordu...*” diye söylemiştir.

Van’da nişan âdetleriyle ilgili olarak katılımcılar; nişan aşamasında kız isteme ve nişanın genelde bir arada yapıldığını, çoğunlukla başlık parası belirlendiğini ve bu aşamayla birlikte her iki tarafın da düğün hazırlıklarına başladığını beyan etmiştir. Başlık parası istenmesi hususunda **KE₄** “*... tabi benden o zamanlar başlık da olduğu için bundan otuz yıl önce bir milyon başlık parası istediler... o bir milyonu kazanmak için ben on ay çalıştım, paramı biriktirdim ondan sonra düğünü yapabildim*” diye ifade etmiştir.

Katılımcılar, kız tarafının alınan başlık parasıyla genelde yatak, yorgan vs. ile ufak mutfak eşyalarını temin ettiğini, erkek tarafının ise ev hazırlığı yaptığını dile getirmiştir. Araya bayram, taziye vs. girdiğinde uğursuzluk sayıldığından düğün sürecinin uzadığını, bu nedenle erkek tarafının kız tarafına hediyeler götürdüğünü ve bunun da âdetten sayıldığını ifade etmiştir. Öğrenci velileri, nişan töreninde ise kız tarafının belirlediği bir tarihte her iki tarafın bir araya geldiğini, nişanın sembolü olan mücevherlerin götürüldüğünü (ailelerin maddi gücüne göre yüzük, saat, bilezik) ve nişan aşamasında bunların takdim edildiğini de dile getirmiştir. Kız ve erkek tarafınca yapılanlar hususunda **KK₁₆** “*Büyükler gelirdi kız istemeye, karşı taraf da başlık isterdi... On koyun, on beş koyun, yirmi koyun isterdi... damat da getirirdi başlığını hazırlardı... düğün masrafını, düğün hazırlığını görürdü...*” diye belirtmiştir.

Katılımcılar, damat tarafından olan aile büyüklerinden birinin, geline damat tarafını temsilen nişanlarını taktığını akabinde Fatiha

okunduğunu ve nişanın ilan edildiğini de söylemiştir. Ayrıca nişana gidilirken bir torba şeker ve şekerin yanında bisküvi, lokum, çikolatayla gidildiğini, hediye gönderilecek arabaların ki genelde at veya öküz arabası olurdu süslendiğini de belirtmiştir. Bu konuyla ilgili katılımcı görüşleri de şöyledir: Nişan aşaması ve hediyeleşme konusunda KE₆ “...sözlerini keserdiler, akrabalara haber verirdiler, giderdiler sözlerini keserdiler, nişan yapardılar, nişan hediyesini, yüzüğünü götürürdüler, çerez götürürdüler, gelen misafirlere dağıtırdılar; lokumuydu, bisküviydi, şekeriydi bu şekildi yani bizim dönemimizde...” diye belirtmiştir.

Araştırmada katılımcıların, nişanlı kalma sürelerinin daha çok 0-11 ay aralığında olduğunu ifade ettikleri görülür. Katılımcılar; eski evliliklerin görücü usulü olduğunu, eşlerin birbirlerini göremediğini, telefon vs. haberleşme imkânlarının olmadığını ve başlık parası vs. hazırlıkların tamamlanması zorunluluğunun bulunduğunu da dile getirmiştir. Öğrenci velileri, maddi durumu iyi olanların bu hazırlıkların akabinde düğünlerini hemen yaptıklarını, parasal yönden iyi olmayanların da düğün süreçlerinin uzadığını beyan etmiştir.

Katılımcılar düğün sürecinin uzamasında ya erkeklerin askerde olmaları ya da bu uzamanın zorunlu bir durumdan (il dışında veya görevli, hastasının veya taziyesinin olması vb.) kaynaklandığını da belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar hiç nişan yaşamadan nişan ve düğün bir arada evliliklerinin gerçekleştiğini de söylemiştir. Bu konuyla ilgili katılımcı beyanları da şöyledir: KE₄₄ bu konuda “Yani yaşadık, bir yıl kadar yaşadık... nişanlılık dönemi bir yıl içinde tabi başlık paraları ödenir, ilk başta söz kesilir, sözden sonra nişan yapılır ondan sonra da büyük nişan yapılır tabi bu arada, kız evine hediyeler götürülür, getirilir...” diye ifade etmiştir.

Katılımcılar kız istemede genelde eğlence olmadığını, kız istemelerde ve küçük nişanlarda hem kız hem de erkek tarafı için eğlenmenin sadece hane halkının kendi arasında el çalıp, oynamasından ibaret olduğunu söylemiştir. KE₉ bu konuda “... bizim dönemimizde kız istemede sazlı, sözlü şey yoktu sadece gidilip kız istenilirdi o kadar... bizim zamanımızda nişanda olan mevcut eğlenmeler erkek evi kendi çevresini çağırır, kız evi kendi çevresini çağırır toplu bir halde gençler, ihtiyarlar, kızlar, erkekler kendi aralarında söyleyip oynarlar yani müzik falan yok... bizim zamanımızda def vardı, def çalıp oynarlardı...” demiştir.

Katılımcılar büyük nişandaki eğlenmelerde haremlık-selamlık uygulamasının olduğunu, davulla zurnayı durumu iyi olanların getirebildiğini ve davulla zurnanın köylerde nadiren görüldüğünü, şehir merkezinde ise daha çok görüldüğünü ifade etmiştir. Öğrenci velileri,

kız isteme ve küçük nişanların çalgısız olduğunu, kasetçalar o zamanki ismiyle teypler ve plaklar vasıtasıyla eğlenildiğini de dile getirmiştir. **KE₄** bu konuda “*Müzik, eğlenme bir teyp götürürlerdi daha önce bir kaset vardı, o kaseti bırakırlardı, bir iki parça oyun havasıyla el çalıp, bir iki tur atarlardı o kadar davul, zurna şey böyle saz ekibi falan götürme yoktu...*” diye belirtmiştir.

Katılımcılar Van merkezde çoğunlukla def, darbuka ve cümbüş çalındığını, Defçi Zekiye (Zeko), Cümbüşçü Kör Aslan ve Davulcu Tosun’un da o dönem eğlencelerinde yer aldığını söylemiştir. Araştırmadan elde edilen verilerde, o dönemde şarkıların ve türkülerin genelde sözle (ağızla) söylenildiği, ağızla söylemenin bir kişinin söyleyip diğer bir kişinin çevirmesi (Türkçeye çevirme) şeklinde gerçekleştiği, köylerde ve kırsalda bunlara dengbej isminin verildiği de ortaya çıkmıştır. Bu konuda **KK₂₃** de “*Kız istemede ağızla söylerdiler, defle söylerdiler mesela öyle halay çekerdiler... aynı öyle halayla, ağızla, deflen söylerdiler işte şarkı söylerdiler eski türküler aynı... Gelenekleri o zamanlar mesela var idi “atları getirin paytonu koşak böyle şöyle” derdiler öyle eski türküler “yazıma düşmüyor” evet öyle...*” diye söylemiştir.

Çalışmada katılımcıların, kız istemelerde ve nişanlarda daha çok yemek ve ikramlık olarak çay, pasta, çerez, ev yapımı baklava ve sütlacın verildiği görüşünü ifade ettiği görülmektedir. Bunun yanında katılımcılar ailelerin maddi durumu iyiyse kız isteme ve nişanlarda yemek verildiğini aksi takdirde ikramlıkların verildiğini söylemiştir. Öğrenci velileri, büyük nişanda özellikle her iki tarafın karşılıklı yemek davetinde bulunduğunu da dile getirmiştir. Çalışma neticesinde elde edilen verilerde, yemeklerde ise içli köfte, fasulye yemekleri, sarma (dolma), kavurma, pilav olduğu ve yanında cacık verildiği yine ailenin maddi durumu iyiyse büyük baş hayvan veya koyun kesildiği, duruma göre tavuk veya horoz gibi hayvanların kesildiği de belirlenmiştir.

Katılımcılar küçük nişanda erkek tarafından davetlilere yetecek kadar çerez, şeker, tatlı götürüldüğünü, çerezlerin karışık şekilde tabaklara bırakıldığını bazen poşetlendiğini bazen de kız tarafından kadınların bellerine bir önlük bağlayarak bu çerezleri dağıttıklarını da beyan etmiştir. Bu konuyla ilgili katılımcı görüşleri de şöyledir: **KE₃** bu konuda “*Konuklara yapılan ikramlar baklava falan pastalar yapılırdı yine aynen börek yaparlardı böyle otururlardı işte o yemeğe çağırılırdı... dedim ya az evvel çay, Van’ın çaydır, pastadır ve yemeğe çağırılırsa içli köfteler bazen fasulye yemekleri veya bir tavuk falan kesilir veya bir koyun... zengin ailelerde hayvan falan kesilirdi yani böyle gelenekler devam ediyordu...*” diye söylemiştir.

Katılımcılar kız istemede hediyeleşmenin olmadığını, kız verilmesi onaylandıktan sonra mahalli şiveyle kespiçte (kesbiç) istenilecek hediyelerin ve başlık parasının belirlendiğini ifade etmiştir. Öğrenci velileri, kespiçte belirlenen miktarın kız tarafınca çeyize hazırlık için kullanıldığını ve kız tarafının yüzük takılması için gün verdiğini de dile getirmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılar erkek tarafının kız tarafının tüm üyelerine hediyeler aldığını, kız istemede daha çok kumaş götürüldüğünü ve büyük nişanda fazla miktarda hediye verildiğini de söylemiştir. Öğrenci velileri, belirlenen hediye ve miktarına helat (ğelet) ismi verildiğini, bu hediyeleşmelerin karşılıklı olduğunu ve kız tarafının nişan bittikten on, on beş gün sonra bohçalar hazırlayarak erkek tarafına hediyeler gönderdiğini de belirtmiştir.

Katılımcılar erkek tarafının kız istemeye gitmeden önce aralarında yemek verdiklerini ve toplanan parayla kız tarafının helat (başlık, hediye) miktarını karşıladıklarını beyan etmiştir. Ayrıca katılımcılar kızın yakınlarına başlık olarak çekfav (çeghelan) dedikleri silahla koç hediye edildiğini, kızın annesine bir tam altın veya bilezik verildiğini ve başlığın farklı bir adlandırması olan süt parasının alındığını da söylemiştir. Bu konuya ilişkin katılımcı görüşleri de şöyledir: **KK₁₅** bu konuda “... erkek tarafının da hediyeleri farklıydı kız tarafının da farklıydı mesela altın verilirdi, kumaş verilirdi veyahut erkek tarafı kız evine getirirdi, kız evi de tabi onlara sonradan mesela düğünden sonra hediyelerini verirdi, nişanlılık döneminde hediye verilmezdi..” demiştir.

Katılımcılar, düğün öncesi hazırlıklar kapsamında elbise hazırlığı hususunda erkeklerin genelde takım elbise giydiğini ve bunların şehir merkezinde terzilere diktirildiğini ifade etmiştir. Şehir merkezinde gelinlik bulunduğunu ve bu gelinliklerin kiralanabildiğini de dile getirmiştir. Bu konuda **KE₃** “Ben bir siyah kat elbise giymiştim beyaz gömlekle, hanıma da bir gelinlik kiraladık, giydirdik...” diye ifade etmiştir.

Katılımcılar genel itibariyle imkânların her yerde sınırlı olduğunu özellikle de kırsalda (köylerde) şartların çok zor olduğunu, gelinlerin daha çok mahalli kıyafet giydiklerini, gelin kıyafetinin genelde uzun entari, kumaştan yapılan birkaç ayrı desenli rengi olan fistan (dere) ve entari olduğunu da belirtmiştir. Bununla birlikte katılımcılar bu kıyafetin üzerine duvak örtüldüğünü, duvağın genelde kırmızı renkte olduğunu ve tülbentle gelinin başı etrafına sarıldığını da söylemiştir. Araştırmadan elde edilen verilerde, gelin tarafının elbiselerini genelde erkek tarafının aldığı, düğüne belli bir süre kala kız evine gidildiği ve kızın yakın akrabaları alınarak düğün alışverişine çıkıldığı da ortaya çıkmıştır.

Katılımcılar düğün öncesi alınanların kız evine bir-iki gün önceden gönderildiğini, gelinlerin bu getirilenleri giydiğini ve kızlara genelde etek, bluz, kumaş, pardösü, başörtüsü vs. alındığını da söylemiştir. Ayrıca katılımcılar maddi durumu iyi olanların gelin kıyafeti diktirebildiklerini, durumu iyi olmayanların evlerde gelinliğe benzer kıyafetler dikmeye çalıştıklarını ve bunları hazırladıklarını da dile getirmiştir. **KE₆** bu konuda “*Şimdi elbise konusunda zaten damat gitmez, damadın annesi, yengesi, ablası veyahut bacısı giderdi, kızı evinden alır ve çarşıya alışverişe götürürlerdi... etek, bluz alınırdı ondan sonra eğer kumaş isterse kumaş parçaları alınırdı... o zaman terzilere diktirilirdi böyle konfeksiyonlar fazla yoktu...*” diye belirtmiştir.

Katılımcılar; o dönemde fotoğrafçıların sadece şehir merkezinde bulunduğunu, sayılarının az olduğunu, her saatte bulunmadığını ve maddi durumu iyi olanların getirebildiğini söylemiştir. Bunun yanında katılımcılar bu fotoğrafların ilkel tarzda olduğunu, dijital çekim yapılamadığını, çıkarılmasının günler aldığını ve çoğunlukla yandığını da dile getirmiştir. Öğrenci velileri, makinesi olanların nadir de olsa kendi fotoğraflarını çekebildiğini ve bu fotoğrafların genelde siyah-beyaz olduğunu da belirtmiştir.

Katılımcılar maddi imkânların yetersizliği nedeniyle kırsalda (köylerde) fotoğraf çekiminin yapılamadığını ve kırsalda genelde fotoğrafçı bulunmadığını da beyan etmiştir. **KE₃** bu konuda “*... fotoğraf çekemedik o zamanda... gelinle damat kol kola girer, gider fotoğraf çektirirdi ama fotoğrafçı da Van’da üç tane miydi, iki tane miydi fazla yoktu, geç saate kaldınsa onu da kaçıırıyordun...*” diye söylemiştir.

Katılımcılar, o dönemde genelde hamam olmadığını, gelinin bir yakınının evine götürüldüğünü, burada geline ve kız tarafından gelen bayanlara banyolarının yaptırıldığını ifade etmiştir. Bu uygulamanın zamanla bir gelenek haline geldiğini ve “*hamama gitme*” ismiyle anıldığını da dile getirmiştir. Katılımcılar hamama gitme hadisesinin gelin tarafı, ailesi, çevresi ve yakın arkadaşlarınca yerine getirildiğini, gelin ve damada düğünden bir gün önce banyolarının yaptırıldığını da beyan etmiştir. Ayrıca katılımcılar damadın hamamı diye bir geleneğin olmadığını da söylemiştir. **KK₅₁** bu konuda “*Hamama gitme düğünden, kına gecesinden bir gün önce akrabamız vardı benim hamamımı aldı işte gece gittik orada kaldık banyo falan yapıldı işte gençler kendi aramızda biraz eğlendik ...*” diye ifade etmiştir.

Katılımcılar kına gecesinin düğünden bir akşam önce gelin evinde yapıldığını, önce erkek tarafında çalınıp söylendiğini, gece on gibi kız evine gidildiğini ve kına gecesinin her iki tarafta yapıldığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılar gelinle damadın kınalarının

ayrı yapıldığını, damadın kız evine gitmediğini ve kınasının kendi evinde yakıldığını da dile getirmiştir. Öğrenci velileri, kınada ikramların kız evi tarafından yapıldığını, maddi durumu iyi olan ailelerin yemek ikramında bulunduğunu ve kına gecesine basalya (bastalya) isminin verildiğini de belirtmiştir. **KE₃** bu konuda “... *Kına gecesi kadınlar bir araya gelir, gelini ortaya alırlardı... Orta Anadolu’da falan yapıldığı gibi bizde de aynısı yapılırdı... gelinin eline altın veya para para bırakılır, kınası yakılırdı, kadınlar oynardı, başında dönerdi... kendi aralarında düşün dernek gibi bir şeyler yaparlardı...*” diye söylemiştir.

Katılımcılar damat tarafının kız tarafına giderken coşkulu bir şekilde eğlenceler (darbuka, fener alayları, şakalaşmalar) ve farklı oyunlarla gittiklerini, genelde sözle (ağızla) türküler ve şarkılar söylediklerini sonrasında tekrar damat evine gelerek eğlenceye devam ettiklerini de beyan etmiştir. Bu konuda **KK₅₅** “...*defi yani darbuka çala çala giderdiler... bütün millet de onların arkasında... yollarda elektrik de yoktu işte mumlar ellerinde, el feneri, fener de vardı o zaman fenerlerle giderlerdi oğlanın evine, kız evine basaliyaya giderlerdi... damadın da kınası ayırdı erkek arkadaşları damadın kendi evinde yaparlardı...*” demiştir.

Katılımcılar kına gecesinde çerez dağıtıldığını, gelinin avucuna paranın yanı sıra altın bırakıldığını da belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar damadın birinci derecede yakını olan birkaç bayanın kına gecesi gelinin evinde kaldıklarını, gelinin kınasını yakarak düşün sabahı gelinle birlikte damat evine geri geldiklerini ve bu süreçte genelde imam nikâhı kıyıldığını da söylemiştir. Bu konuda katılımcı görüşleri de şöyledir: **KE₃₉** bu konuda “...*büyüklerine yani biz toy başı diyorduk, hanımıyla beraber kızın evine gidiyordu... Allah’ın emrine göre yapılıyordu yani nikâh kesmeden kızı, oğlanın yüzüne getirmiyorduk... o zaman usul böyleydi...*” diye ifade etmiştir.

Öğrenci velileri, genç kızların çeyiz hazırlığına yıllar öncesinden başladığını ve bunda çevre yönlendirmesinin etkili olduğunu dile getirmiştir. Bu konuda **KK₅₅** “*Kızlar çeyizlerini kendileri evde hazırlardı; annesi keserdi, biçerdi verirdi eline, onlar da oturur kanepçe işlerdi, sarma yapardı... yorgan yapılırdı, yorgan yapıldıktan sonra düşün zamanı geldiğinde komşular çağırılırdı, oturur beraber çeyizlikleri komşuları dikerdi...*” demiştir. Katılımcılar düşünden birkaç gün önce gelin tarafının tanıdıklarına çeyizin olacağı günü haber verdiklerini, bunun şimdiki gibi davetiye ya da telefonla mesaj gönderme şeklinde olmadığını, gelin tarafından birkaç kişinin mahalleyi veya köyü gezerek falanca gün çeyizimiz var diyerek insanları davet ettiklerini de söylemiştir. Araştırma neticesinde elde

edilen verilerde, çeyize gidenlerin maddi güçlerine göre küçük çaplı hediyeler götürdükleri, bu hediyelerin para veya altın olmadığı daha çok el işleri kaneviçe, dantel, etamin işlemleri ve orlonla yapılan eşya örtüleri olduğu da belirlenmiştir. **KK₁₀** bu konuda “*Şimdi benim küçük yaşta evlendiğim için hiç çeyizim yoktu... bizde on beş var yani on beş gün nişan arası veya süreci o arada da düğün hazırlığını yapıyorsun işte orda komşuları çağırıyoruz “gelin on beşe” diye onlar hediye getiriyorlar... hediyeler mesela kimisi demlik getirirdi, kimisi bardak getirirdi, kimisi tabak getirirdi mesela havlu, patik, çorap böyle şeyler yani çeyizi tamamlamak için...” diye ifade etmiştir.*

Katılımcılar maddi durumu iyi olanların küçük çaplı ev eşyaları götürdüğünü, çeyizlerin sergi şeklinde düzenlendiğini ve daveti kız tarafından bayanların yaptığını beyan etmiştir. Kız isteme ve nişanda belirlenen hediyelerin (helatların) getirildiğini, önceden belirlenen ve kız tarafına verilen başlık parasıyla çeyiz hazırlığı yapıldığını da ifade etmiştir. **KK₅₂** bu konuda “*...onlar başlık verdiler... babam verdi çeyiz aldılar; gardırobuydu, demir yatak vardı şu andaki yataklar değil... iki tane çeyiz sandığı bırakıyordular ondan sonra dikiş makinemiz vardı... Gaz ocağı vardı büyük gaz ocakları vardı, küçük tüplere benzeyen ondan sonra benim babam gitti büyük tüp aldı getirdi, soba getirdi... ekmek sacı bizde âdetti babam getirmişti ondan sonra ateş mangalıydı, yün tarağıydı...” diye ifade etmiştir.*

Katılımcılar imece usulü yardımlaşmayla çeyizlerin tamamlandığını, çeyize gelenlerin ve hediye getirenlerin ilan edildiğini, köylerde sergi olmadığını ve çeyizliklerin bir tepsiye bırakılarak köyün kadınları tarafından ahaliye gösterildiğini de dile getirmiştir. Bu konuda **KK₂₉** “*... takımlar, beyaz örtüler, çarşafklar, dantel takımları, kaneviçe takımları ondan sonra işte bunları diziyoruz sandığımızı yine damada bohça hazırlanırdı bizim zamanımızda... bir takım pijama vardı, iç çamaşırı, bir mendil, bir çorap, bir de namazlık bunları işte bırakırdık erkeğe, yakın akrabalara hepsine biz küçük hediyeler hazırlardık ve dağıtırdık, el öpmeye gider dağıtırdık zaten evin halkına da yine öyle bohçalar vardı... mutfak takımındır, kaneviçe takımındır, oturma odası işte çorabıdır, patiğidir, dantelidir... çeyiz sergilenirdi herkes gelip ziyaret etsin akrabalar görsün diye...” demiştir.*

Katılımcılar, düğünden önce gerçekleştirilen genel hazırlıklar kapsamında eşleriyle hayatlarını sürdürecekleri evin hazırlığını yaptıklarını ifade etmiştir. Öğrenci velileri, bu sürecin evin düzeni, tamirata, yenilenmesi ve eşyalarının tamamlanması gibi hazırlıklarla geçtiğini de dile getirmiştir. Katılımcılar eskiden büyük aile halinde bir evde yaşadığını, ayrı ev olmadığını, gelinlerin ev içine gittiğini, ayrı eve çıkan veya zamanla ayrılanların nadiren görüldüğünü de

söylemiştir. Öğrenci velileri, düğüne birkaç gün kala evlerde temizlik yapıldığını, düzenleme ve yenileme işlemlerinin daha çok gelinle damat odası için müşterek şekilde yapıldığını da beyan etmiştir. **KE₄** bu konuda “... düğüne birkaç gün kaldığında evde bir temizlik yapılırdı, evlerde o zaman boya olmazdı, evin tamamına bir badana yapılırdı, damada ayrılan oda perdeleri yenilenirdi, bir tane halı serilirdi işte aile bireyleri, maddi durumları iyiyse kendilerine kıyafet alırlardı...” demiştir.

Katılımcıların Düğünlerin Başlaması ve Düğün Süreciyle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcılar düğünlerin iki gün, üç gün hatta bir hafta devam edenlerinin olduğunu, istisnalara rağmen genelde üç gün sürdüğünü ifade etmiştir. Öğrenci velileri, bazı düğünlerin bir hafta sürdüğünü bunun da genelde maddi durumları iyi olan zengin düğünleri olduğunu da söylemiştir. Katılımcılar, düğün pazar günü olacaksa cumadan başladığını ve pazara kadar devam ettiğini, düğüne yakın aile çevresinin çağrıldığını, erkeklerin genelde damat evinde bayanların ise kız evinde kendi aralarında üç günlük süreci eğlencelerle geçirdiklerini de dile getirmiştir.

Öğrenci velileri çalgının fazla olmadığını, akrabaların kendi aralarında doğaçlama oyunlar çıkarttığını, türküler söylediğini ve eğlendiğini de belirtmiştir. **KE₂** bu konuda “*Şimdi bizim başlama süreci, düğün iki gün üç gün sürerdi... çalgı fazla yoktu... bunları bir odaya belli bir alana toplarlardı, kendileri akraba olarak aralarında oyun çıkarırlardı, türkü söylerlerdi... kendi hazırlıklarına o şekil devam ederlerdi tabi iki üç günü tamam olduktan sonra gidip mesela kınasıdır, gelinin kınası eğer köyde olsaydı akraba olarak toplanıp gidip köyde kınasını yaparlardı...*” demiştir.

Katılımcılar düğün sürecinin kına gecesi, hamama gitme ve gelin getirme şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda öğrenci velileri, şehir merkezindeki düğünlerin perşembe günü erkek evinde, cuma akşamı ise kız evinde başladığını, birinci gün çeyiz sandığının götürüldüğünü ve gelin tarafının hazırlığını yaptığını da dile getirmiştir. Katılımcılar ikinci gün gelinin berbere (kuaföre) götürüldüğünü, damadın da aynı şekilde hazırlığını yaptığını, resim çekildiğini ve gelinin hamamdan çıkartıldığını da söylemiştir. Öğrenci velileri, ikinci gün kına hazırlıklarının yapıldığını, kınanın fazla kalabalık olmadığını ve tanıdıklardan oluştuğunu, kına gecesinde genelde yemek verildiğini de belirtmiştir.

Katılımcılar üçüncü gün damat evinde toplandığını, kız evine gidildiğini ve gelinin getirildiğini akabinde yemek verildiğini de beyan

etmiştir. Öğrenci velileri, takı töreninin yapılmasının ardından düğünün bittiğini ve kız tarafından gelenlerin evlerine götürüldüğünü de söylemiştir. Bu konuda KE₅₉ “...genelde cuma günü düğünler başlar, cumartesi pazar devam ederdi... şimdi birinci gün cuma günü, gelin tarafına gidilir işte çeyiz sandığı götürülürdü gelin evine, gelin tarafı ona göre hazırlık yapardı; ikinci gün gelin, bir berbere götürülürdü, damat da kendine göre hazırlıklar yapardı, resimler falan çekilirdi... ikinci gün yine erkek tarafındaki bayanlar, kız tarafına gider, kına hazırlığı yaparlardı işte akşama doğru kına olurdu yine onlar eşliğinde eğlenirdi... üçüncü gün yani pazar günü saat on gibi bütün davetliler, damat evinde toplanır hani gidilecek yer uzaksa ona göre bir zaman ayarlanır, araçlarla gelin evine giderlerdi...” diye söylemiştir.

Katılımcılar köylerde kız tarafına gidilerek kına gecesinin yapıldığını, başka köylerde olanlara ise o zamanın imkânlarına göre traktörlerle, kağrı arabalarıyla ve atlarla gidildiğini de söylemiştir. Öğrenci velileri, kaç kişi varsa gidilen köyde misafir olarak kaldıklarını, o gece kına gecesinin yapılarak sabahleyin saat dokuz buçuk, on gibi gelinin alınarak getirildiğini de dile getirmiştir. Katılımcılar düğün öncesinde kına ve çerez hazırlığı yapıldığını, köylerdeki düğünlerin üç gün üç gece eğlencelerle geçtiğini, düğünlere toy büyüğü ve hanımının yön verdiğini ve düğünün üçüncü günü gidilerek gelinin getirildiğini de beyan etmiştir. Katılımcılar köylerde gelinlerin at arabası veya kağnılarla getirildiğini, köylerde gelini getirdikten sonra yemek verildiğini ve damadın hediyesinin verilmesiyle düğünün sona erdiğini de ifade etmiştir.

Katılımcılar davetlilerin sözle çağrıldığını, köylerde davetiye yerine aileler tarafından gençlerin eline bir mendil verilerek selam söylendiğini ve haftaya pazara düğünümüz var gibisinden tanıdıklara, akrabaya ve yakınlarla haber gönderildiğini de ifade etmiştir. Öğrenci velileri, köylerde ruvi (tilki) denilen bir geleneğin olduğunu, ruvi olarak isimlendirilen şahısların düğün tarihini diğer bir köyde bulunan kız tarafına haber verdiğini de dile getirmiştir. Katılımcılar bu şahısların erkek tarafından kimseye görünmeden ilgili haberi yetiştirmek zorunda olduklarını eğer yakalanırlarsa elbiselerinin çıkarılarak dövülmesi gibi çok ağır cezalara maruz kalabileceklerini de belirtmiştir. Araştırma neticesinde elde edilen verilerde, düğün zamanı geldiğinde kız tarafından izin alınması gerektiği ve bunun da âdetten sayıldığı, gelinin düğüne hazırlanmasında toy beyiyle hanımının (yenge) ve erkek tarafından birkaç bayanın yardımcı olduğu da ortaya çıkmıştır.

Katılımcılar düğünde para atma esnasında en büyük meblağı toy beyinin attığını, sonrasında para atacakların ise bu meblağın altında atmaları gerektiğini ve bunun da âdetten sayıldığını söylemiştir.

Öğrenci velileri, davetiye bağlamında düğüne çağrılacak kişilere yarımşar kiloluk paketlerde şeker dağıtıldığını ve bu şekeri almanın davetiyeyle eş değer tutulduğunu, gelinlerin genelde ev içine gittiklerini, ayrı eve çıkmanın ve kimsesi olmadığı için kız evine yerleşenlerin de nadir olarak görüldüğünü dile getirmiştir. **KK**₃₀ bu konuda “*Düğünlerin başlangıcında yarımşar kilo şeker alırdılar yani davetiye diye onu dağıtırdılar... bugün şu kişinin düğünü vardır diye şeker alınır ve düğüne gelirdi...*” diye belirtmiştir.

Katılımcılar farklı gelenekler kapsamında damadın evin damına çıkarak gelin damattan korksun diye gelinin başına elma attığını ve çerez döktüğünü, evde tatlılık ve hoşluk olsun diye gelinin eve girerken elini şerbet veya bala batırarak kapı eşiğine sürdüğünü de belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar olacak ilk çocuğun erkek olması amacıyla gelinin kucağına erkek çocuk oturtulduğunu ve gelinle damadın ayaklarının dibinde tepsiyle birlikte bardakların da kırıldığını söylemiştir. **KK**₂₃ bu konuda “*... gelenek yani öyle elmaları toplardık, hazırlardık, elmaları şeye çardakta erkek tarafı çardakta damların üstüne oradan gelin gelende damat atardı gelinin kafasına... kapıya bal sürüyorlar, bardak kırıyorlar o da işte bir tatlılık getirsin eve, huzur getirsin... balı biliyoruz yani eve huzur olsun, tatlılık olsun, geçim olsun...*” diye söylemiştir.

Katılımcılar düğüne yakın akraba çevresinin geldiğini, onlara yemek ve çay ikramında bulunulduğunu ve bu aile çevresinin düğünün birinci günü sözle söyleyip eğlendiklerini ifade etmiştir. Öğrenci velileri, cumartesi günü davulla zurnanın getirildiğini, davulla zurnanın kına gecesi ve pazar günü çaldığını, pazar günü on ikide yemek verildiğini ve akabinde hediyeleşmenin olduğunu da dile getirmiştir. Katılımcılar hediyeleşmenin şimdiki gibi takı töreni şeklinde olmadığını ve şahısların ismen çağrılarak yapıldığını, masa üzerine bir mendil veya bir tepsi bırakılarak verilen paraların toplandığını ve yemekten sonra en fazla bir saat daha eğlenildiğini de belirtmiştir. Öğrenci velileri, pazar öğleden sonra düğünün bittiğini, köylerde eğlenceler kapsamında atların süslenerek yarıştırdığını ve birinci gelene ödül verildiğini de beyan etmiştir.

Katılımcılar haremlik ve selamlık uygulamasının aile fertleri arasında değil de aileye yabancı olan insanlar yönüyle uygulandığını, aşiretle akraba düğünlerinde pek fazla görülmediğini ve erkeklerle bayanların bu düğünlerde bile sadece halay çekilirken bir araya geldiğini ifade etmiştir. Bunun dışında öğrenci velileri, erkeklerin ayrı bayanların ayrı bir odada oturduklarını, gelin ve damat arabasının ayrı olduğunu, düğün bitene kadar gelin ve damadın bir araya gelemediğini de dile getirmiştir. Katılımcılar düğün öncesinde dini nikah kıyılmadan

gelin ve damadın birbirini göremediğini, bu uygulamanın daha çok mevlit verilen düğünlerde görüldüğünü de söylemiştir. **KE₁** bu konuda “*Haremlik selamlık aile fertleri arasında değil de aileye yabancı insanlar kastediyorsak veya konu komşu, mahalleli, köylü tabi bayanlar ayrı erkekler ayrı yerde olurdu... gelin damat arabası bir değildi, gelin damadın arabasına binmezdi ya da damat gelinin yanına oturmazdı...*” demiştir.

Katılımcılar damat tıraşı diye özel bir tıraş olmadığını, damadın tıraşını kendisinin yaptığını ve bunu sağdıçlar vasıtasıyla yerine getirdiklerini de belirtmiştir. Öğrenci velileri, şehir merkezinde berberlerin olduğunu, damadın hamamdan sonra sağdıç tarafından berbere götürüldüğünü de beyan etmiştir. Katılımcılar köylerde ise sağdıçların berber veya bilen bir kişiyi getirdiklerini, damadın bahçede bir sandalyede oturtulduğunu ve tıraşının yapıldığını da ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar bu tıraşın âdetten sayıldığını ve tıraş esnasında damada şakalar yapıldığını, yüzüne çamur veya pislik sürüldüğünü de söylemiştir. **KE₉** bu konuda “*...çünkü halkın o damat tıraşını bizim eski geleneklere göre mutlaka görmeleri lazımdı... damat tıraşını yaptıkları zaman böyle neşe içerisinde yapılırdı damada hani çeşit çeşit şakalar yapılırdı... mesela sabun yerine çamur sürerlerdi yüzüne pislik sürerlerdi, damadın nabzını alırlardı, ustura yerine kaşıkla tıraş yaparlardı halkın gülmesi için...*” diye ifade etmiştir.

Katılımcılar gelin getirme konusunda ise o zamanın imkânlarına göre gelinlerin atla, arabayla veya traktörle getirildiğini ve şehir merkezinde önceleri süslü at arabalarıyla (fayton) sonraları arabalarla konvoylar halinde alınarak damat evine bırakıldığını ifade etmiştir. Öğrenci velileri, köylerde at arabası veya kağnyla getirildiğini, damadın gelin getirmeye gitmediğini ve gelini kendi evinde beklediğini de dile getirmiştir. Katılımcılar erkek tarafı gelini getirdiğinde sağdıç eşliğinde gelini arabadan indirdiğini, kapısını açtığını ve gelinin koluna girerek odasına kadar götürdüğünü de söylemiştir. Öğrenci velileri, görücü usulü evlilikler olması nedeniyle insanların gelin hakkındaki meraklarını gidermek, gelini görmek ve hediyesini vermek için geldiğini ve gelinlerin genelde bir sandalyeye oturtulduğunu da belirtmiştir. Katılımcılar ortaya bir tepsi veya sini bırakıldığını, gelenlerin hem meraklarının giderildiğini hem de hediyelerini bıraktıklarını da beyan etmiştir.

Katılımcılar farklı uygulamalar kapsamında “*koltuk gelini*” denilen bir âdetin de olduğunu, onun da gelinlerin aynı mahalleyle gelin gitmeleri durumunda gerçekleştiğini ve gelinlerin bir koltuğa bindirilerek aynı mahalledeki bir diğer eve taşınmaları suretiyle götürüldüklerini de söylemiştir. Bu konuda **KK₄₅** “*Bizim dönemde gelin*

almada ne olurdu. Eğer yakını ise illaki araba yerine ata bindirirlerdi... bizim dönemde evler tek katlıydı, köy evleriydi gelin damat evine geldiğinde kapının önünde, kapı eşiğinde dururdu... damat yukarıya dama çıkardı, üç adet elma atardı ve bunların gelinin başına isabet etmesi gerekirdi. Gelinin ayaklarının dibinde testi kırarlardı, testinin içinde yedi çeşit çerez olurdu, şeker olurdu... şerbet içirirlerdi, elini şerbete batırıp kapı eşiğine sürerlerdi işte hani testi de kırarlardı, işte hani bereket getirsin eve diye... gelin eve alınca, oturdukları gibi kucağına erkek çocuk oturturlardı...” demiştir.

Katılımcılar dans, figür ve müziğin şimdiki gibi modern anlamda görülmediğini, karşılıklı oyunların yerine genelde halay tarzı mahalli oyunların görüldüğünü, halay tarzı mahalli oyunların ağır oyunlar kapsamında değerlendirildiğini ve bu tür oyunlara “segal” isminin verildiğini de ifade etmiştir. Öğrenci velileri, halay çeşitlerinin üç ayak, herzani, papori (papuri), delali (deliloy), tek ayak, kelekvan, lorke, şemame (şemami), bablekan, tozineke, şihani (şeğane), sipi (sepe), dorabi, kiçimeyro ve koçeri olduğunu da dile getirmiştir. Katılımcılar seksenli yıllarda modern anlamda dans görülmediğini, bunun düşün salonlarıyla birlikte başladığını ve bu salonlar sayesinde davulla zurnanın yaygınlaştığını da söylemiştir.

Katılımcılar Van şehir merkezindeki düşünlerin aşiret düşünleri gibi olmadığını, Türkçe çalınıp söylendiğini, maddi durumu iyi olanların davul, zurna ve saz getirebildiğini de belirtmiştir. Öğrenci velileri, düşünlerde genellikle kırsalda (köylerde) davulla zurnanın fazla görülmediğini daha çok dengbejlerin (kadın-erkek) görüldüğünü, Azeri yörelerde ise cergebezlerin bulunduğunu ve bunların genelde sözle kendi aralarında birinin söyleyip diğerinin çevirdiğini (söylenenleri Türkçeye çeviren) de beyan etmiştir. Katılımcılar şehir merkezinde sözle eğlenildiğini, def, cümbüş, kasetçalar (teyp-kaset), radyo hatta gramfonun da çalındığını ifade etmiştir. Çalışma neticesinde elde edilen verilerde, düz oyunlar kapsamında halay çeşitlerinin oynandığı, kızların kendi aralarında daha çok def çalıp eğlendikleri bazen de bidonların elle darbuka gibi çalındığı ve kaşıkların birbirine vurulması suretiyle eğlenceler tertip edildiği de belirlenmiştir.

Katılımcılar Van’ın mahalli şarkılarının def, darbuka ve cümbüş eşliğinde söylendiğini, “Gülüzar gülüzar”, “Konyalım”, “Çiftetelli”, “İlvanlım”, “Yazıma düşmüyor”, “Lisenin bacaları”, “Toycular yarcan”, “Haha ninna” gibi genel ve yöresel şarkılarla türkülerin çalınıp söylendiğini de söylemiştir. Öğrenci velileri, halk oyunları kapsamında daha çok kol oyunları oynandığını, Defçi Zekiye (Zeko), Cümbüşçü Aslan (Kör Aslan) ve Davulcu Tosun gibi isimlerin

Van'da bu yönüyle bilindiklerini de belirtmiştir. Bununla birlikte katılımcılar erkekler ayrı bayanlar ayrı olmak üzere gençlerin kendi aralarında eğlendiğini, mevlit tarzında düğünlerin yapıldığını ve bu düğünlerde müzik olmadığını da beyan etmiştir. Öğrenci velileri, şemami (şemame) oyununun eskiden olmadığını ve sonradan çıktığını, eskiden sağdıç evinde damada eğlence düzenlendiğini ve eğlence amaçlı doğaçlama tarzı oyunların da çıkarıldığını dile getirmiştir.

Katılımcılar damada farklı şakalar ve oyunlar düzenlendiğini, köylerde daha zevkli ve eğlenceli oyunların (ayı oyunu, at yarışları vs.) tertip edildiğini de belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar bayanlar arasında erkek kılıfına girenlerin, bıyık takanların, yüzünü boyayanların olduğunu ve bu tür faaliyetlerin insanları eğlendirme amaçlı yapıldığını da söylemiştir. Bu konuyla ilgili katılımcı beyanları da şöyledir: **KE₃** bu konuda “ ... *Aslan abi cümbüşle çalar mesela güzel türküler söylerdi: “Gözlerim görmüyor mektup yazayım, kendi mezarımı nasıl kazayım”... “Gülizar gülizar” diye türkülerini vardı... kadınlar yine kendi aralarında “Evlenmeyin bekârlar, naylon kızlar çıkacak” diye türkülerini vardı söyler oynarlardı... “Bağa girdim üzümüne, diken battı gözümüne; diken seni keserim, yar göründü gözümüne” yani bunlar bizim Van'ın o zamanki merkezi mahalli türküleriydi...” demiştir.*

Katılımcılar konuklara çoğunlukla et, kavurma, pilav, cacıkla birlikte fasulye, sulu yemek, dolma, çay, ayran, cacık, tatlı, çerez ve meyve verildiğini ifade etmiştir. Öğrenci velileri, bu yemekleri mahallenin veya köyün yaşı kemale ermiş bayanlarının yaptığını, dağıtımını ise erkeklerin gerçekleştirdiğini ve düğün çok kalabalık olursa aşçı bayanların tutulduğunu da dile getirmiştir. Katılımcılar köylerde tandırlar yakılarak ekmek yapıldığını, misafire göre genelde küçükbaş hayvan kesildiğini ama büyükbaş hayvan kesenlerin de olduğunu söylemiştir. Öğrenci velileri, kazanlarda pişirilme suretiyle yemeklerin yapıldığını, çoğunlukla etli yemek, kavurma, pilav, fasulye (kuru-yeşil), sulu yemek (türlü, haşlama, patates yemeği, güveç) verildiğini de belirtmiştir.

Katılımcılar erkeklerin ayrı bayanların ayrı yerlerde yemek yediklerini, kır düğünlerinde genelde birinci ve ikinci gün öğlenle akşam yemeğinin, üçüncü gün sadece öğlen yemeğinin verildiğini de beyan etmiştir. Şehir merkezinde sabah kahvaltısının verildiğini, kahvaltıda otlu peynir, cacık, murtuğa, helva, zeytin, yumurta ve yağlı çörek ikram edildiğini de söylemiştir. Katılımcılar düğünlerin yaz mevsimine denk gelmesi durumunda meyve (üzüm, karpuz, kavun), ayran, limonata, gazoz, meyve suyu ve çay verildiğini, çerez olarak da beyaz leblebi, çekirdek, fındık, fıstık, üzüm, incir, badem verildiğini ve bunların paketlere bırakılarak ikram edildiğini de dile getirmiştir.

Bununla birlikte katılımcılar şerbet yapılırken içine boya atıldığını ve su bardaklarına doldurularak ikram edildiğini de ifade etmiştir. Şehir merkezinde dolmanın ve mevsimine göre yazın sulu yemeklerin daha çok tercih edildiğini, yemek organizasyonu ve masrafının erkek tarafına ait olduğunu da belirtmiştir.

Katılımcılar zengin düşünlerinde kavurma, pilav ve tatlı verildiğini, diğerlerinde ise sulu yemekle çaydan başka bir şey olmadığını ve köy yerinde kız tarafıyla erkek tarafının ayrı yemek verdiğini de beyan etmiştir. Ayrıca katılımcılar maddi durumu iyi olmayanların tavuk, hindi ve horoz kesebildiğini, misafirlerine üzümle pilav ikram edebildiğini de söylemiştir. Bu konuda katılımcı görüşleri de şöyledir: **KE₁** bu konuda “*Genelde et ana yemektir, düşünlerde bugün olduğu gibi kavurma dediğimiz yemek bir de pilav düşün yemeğinin iki ana yemeğidir... onu genelde düşün yemekleriyle uğraşan köyün yaşı kemale ermiş bayanları yapardı bazen erkekler bu işi çok iyi yapardı ama ekseriyetle böyle bu tür işleri bayağı tecrübe kazanmış bayanlar üstlenirdi onlar da birkaç kişi olurdu...*” demiştir.

Katılımcıların Düşünden Sonra Yapılan Uygulamalarla İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcılar düşünden sonra gelinle damadın üç gün evde kaldığını, üç gün sonrasında sağdıcın giderek damadı dışarı çıkardığını ve hamama götürdüğünü ifade etmiştir. Öğrenci velileri, hamandan sonra herkesin işine gücüne döndüğünü, el öpmeye bir veya iki hafta sonra gidildiğini, bu uygulamanın eskiden bir ay sonra gerçekleştirildiğini de dile getirmiştir. Katılımcılar düşün sabahı damat evine damadın yakın akrabalarının kahvaltıya geldiğini, bu uygulamaya “sabahlık” adı verildiğini, bu esnada gelinle damadın dışarı çıkamadığını bunun da bir nevi düşünün aşamalarından ve şenlikli bir uygulama olarak görüldüğünü de söylemiştir. Bu konuda **KK₁₂** “*Gelini götürdükten sonra düşün bitiyordu, herkes evine gittikten sonra o gece kalıyordu... “sabahlık” derlerdi akrabalar herkes bir tepsi pasta, börek getirirdi... gelinle damat içerden çıkmazdılar onlar ayrı odadaydılar, akrabalar sabah herkes toplanıp gelerek orada kahvaltı yapıyordu sabahlık diyordular... gelinle damat üç gün sonra kalkıp baba evine el öpmeye giderlerdi ve onların ailesi de hediye verip öyle gönderirlerdi...*” demiştir.

Katılımcılar kız tarafının, damat evine genelde üçüncü gün tatlı (ev yapımı baklava) gönderdiğini ve damat evine hediye niyetiyle hazırlanan bohçaların gelinin kız kardeşi veya erkek kardeşi tarafından getirildiğini belirtmiştir. Öğrenci velileri, damadın dördüncü gün gelini alarak kaynanasına, kayınpederine el öpmeye gittiğini de beyan

etmiştir. Katılımcılar bazı kesimlerde (kırsalda-köyde) el öpmeye hemen gidilmesinin ayıp karşılandığını, gelinlerin baba evine ya bir sene sonra ya da çocuğu olduktan sonra gidebildiğini de ifade etmiştir. Öğrenci velileri, şehir merkezinde düğün bitiminden bir hafta sonra gelinle damadın kız evine gittiğini, orada damada hediye verildiğini ve sonrasında akraba davetlerinin başladığını da dile getirmiştir. Bununla birlikte katılımcılar bu davetlerle hediyelerin karşılıklı yapıldığını, gelinin kendisine çeyiz olarak getirdiği eşyalardan el öpmeye gittiği kişilere çorap, namazlık, tespih, mendil, gömlek, kazak, iç çamaşırı, ayakkabı, terlik vs. hediye götürdüğünü de söylemiştir. Araştırma neticesinde elde edilen verilerde, bu hediyeleşmeyi damat tarafının başlık parası vermesi ya da masrafının çok olmasından dolayı genellikle kız tarafının yaptığı da belirlenmiştir.

Katılımcılar maddi durumu iyi olanların hediye olarak altın veya kıyafet verdiğini, hediyelerin ise para, takı, kol saati, mutfak eşyaları, duvar saati, namazlık, yazma, patik, çorap, gömlek, elbiselik kumaş vs. olduğunu da beyan etmiştir. **KK₁₉** bu konuda “...*ben bir hafta sonra el öpmeye gittim, gittiğim yerlerde kimisi fincan takımı verdi kimisi mutfak eşyası verdi... o zaman imkân olmadığı için altın falan yoktu, kıyafetti galiba...*” diye belirtmiştir.

Katılımcılar sevgi ve saygının o dönemlerde daha fazla görüldüğünü, köylerde gelinin baba evine el öpmeye bir sene sonra gidebildiğini de dile getirmiştir. Öğrenci velileri, gelinle damadın kız evine el öpmeye gittiklerinde bir veya iki ay kaldığını, kızın akrabaları tarafından sırayla çağrıldığını ve hediyelerinin verildiğini de belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar gelinle damada verilen bu hediyelerin küçükbaş hayvan (koyun) ve takı (altın) olduğunu da söylemiştir. Bu konuyla ilgili katılımcı görüşleri de şöyledir: **KK₈** bu konuda “... *el öpmek için bir sene sonra gittim babamın evine, bizlerde ayıptı baba evine çabuk gidersen bizde öyle âdet yoktu eskiden...*” diye ifade etmiştir.

Sonuç

Katılımcıların evlenmeden evvel birbirlerini akrabalık vasıtasıyla tanıdığı, çevre münasebetleri neticesinde görücü usulü evliliklerin yaygın olduğu ve birbirlerini tanımayıp da sonradan tanışanların ve evlenenlerin bu çoğunluğu takip ettiği yapılan çalışma sonucunda tespit edilmiştir. Yapılan araştırmayla benzer şekilde, Kayaçelebi (2018) ile Kul ve Parin (2014)’in yapmış olduğu çalışmalarda da evliliklerin çoğunluğunun görücü usulü olduğu ifade edilmiştir. Bu bulgular araştırmadan elde edilen bulgularla da benzerlik göstermektedir.

Kız istemede erkeklerin evlenme isteğini bir yakınına söylediği, düğünden önce kızla erkeğin birbirini göremediği ve kız istemeye aile büyükleriyle birlikte bir heyetin gittiği de tespit edilmiştir. Kız istemeye damadın götürülmediği ve bazı kız istemelerde mevlit verildiği de yapılan çalışma sonucunda belirlenmiştir. Yapılan araştırmayla benzer şekilde Kayaçelebi (2018) ile Kul ve Parin (2014)'in yapmış olduğu çalışmalarda da erkeklerin evlenme isteğinin yakınlarından birine söylendiği ve bu isteğin annesi, akrabası ve arkadaşları tarafından babasına iletildiği ortaya konmuştur. Bu bulgular, araştırmadan elde edilen bulguları da destekler niteliktedir.

Kayaçelebi (2018) çalışmasında kızların evlenme isteğini babalarının ayakkabılarını saklayarak veya süpürgeyi odada ters bırakarak ifade etmeye çalıştıklarını, erkeklerin evlenme isteklerinin iletilmesinin ardından kız bakmaya çıkıldığını ve önce akraba kızlarına daha sonra komşu kızlarına bakıldığını da ifade etmiştir. Ailelerin asaletine bakıldığını, ahlakın önemli olduğunu, görücülerin gitmesiyle beraber kız evinden haber beklendiğini de belirtmiştir. Ayrıca Kayaçelebi (2018) eserinde kızların temiz olduğunu anlamak için halıların altlarına bakıldığını, ağızlarının kokup kokmadığının kontrol edildiğini ve köylerde kızların daha çok tarlada ya da çeşmede görüldüğünü söylemiştir. Evlerde hamam olmadığı için o zamanlar Van'ın bilinen hamamlarına (Soydan, Türkoğlu ve Zeki Güzel Hamamları) gidilerek, evlenilecek kızların bir özrünün olup olmadığına bakıldığını da dile getirmiştir. Kul ve Parin (2014)'in yapmış olduğu çalışmalarda da evlenilecek kızların huylarına bakıldığı ve hemen alınmadığı, alınmasına karar verildikten sonra erkeklerin kızları ya kapı aralığından ya da geceleri görme imkânını elde ettikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar, yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlarla farklılık göstermektedir.

Kız isteme ile küçük nişanın genelde bir arada yapıldığı, erkek tarafının başlık parası verdiği, başlık parası verildikten sonra kız tarafının çeyiz hazırlığına başladığı, büyük nişanda hediyeleşmelerin karşılıklı bir şekilde yapıldığı ve düğün tarihinin belirlendiği de yapılan çalışma sonucunda tespit edilmiştir. Yapılan araştırmayla benzer şekilde Kayaçelebi (2018)'nin yapmış olduğu çalışmada da düğün gününün uzatılmadığı, iki dini bayram arasında düğün yapılmadığı şayet denk gelirse oğlan evinin kız evine koç veya koyun hediye gönderdiği anlaşılmıştır. Bu bulgular araştırmadan elde edilen bulgularla da benzerlik göstermektedir.

Nişan süreçlerinin daha çok 0-11 ay aralığında olduğu, eski evliliklerin görücü usulü olması nedeniyle eşlerin birbirini göremediği, haberleşme imkânlarının olmadığı ve başlık parası gibi hazırlıkların

tamamlanması zorunluluğunun bulunduğu sonuçlarına da varılmıştır. Maddi durumu iyi olanların düğünlerini yapabildiği, olmayanların düğün sürecinin uzadığı, kız isteme ve küçük nişanın genelde bir arada yapıldığı, maddi durumu iyi olanların büyük nişan yapabildiği bazen de hiç nişan yapılmadan nişan ve düğün bir arada evliliklerin gerçekleştiği de tespit edilmiştir.

Kız istemelerde ve küçük nişanlarda genelde eğlence olmadığı, hane halkının kendi arasında eğlendiği, şarkıların ve türkülerin sözle (ağızla) söylendiği, büyük nişanlardaki eğlenmelerde haremlik ve selamlık uygulamasının olduğu ve maddi durumu iyi olanların davulla zurna getirebildiği de tespit edilmiştir.

Kız isteme ve nişanlarda daha çok et yemekleri, ikramlık olarak çay, pasta, çerez ve sütlaçla birlikte ev yapımı baklava verildiği de belirlenmiştir. Ailelerin maddi durumu iyiyse yemek düzenlendiği aksi takdirde ikramlıkların verildiği, büyük nişanda kız ve erkek tarafının karşılıklı yemek davetinde bulunduğu, yemeklerde yöreye ait mevsimlik yemeklerle birlikte genelde kavurma, pilav ve cacık verildiği de ortaya çıkmıştır. Büyük nişanlarda maddi durumu iyi olanların büyükbaş hayvan veya koyun kesebildiği, erkek tarafının kız tarafına yetecek kadar şeker, tatlı ve çerez götürdüğü de tespit edilmiştir.

Kız istemede hediyeleşme olmadığı, mahalli şiveyle kesbiçte istenilecek hediyelerle birlikte başlık parasının belirlendiği, kesbiçte belirlenen miktarın kız tarafınca çeyize hazırlık için kullanıldığı ve kız tarafının yüzük takılması için gün verdiği sonuçlarına da ulaşılmıştır. Büyük nişanda fazla miktarda hediye verildiği, tespit edilen hediye ve miktarına helat (ğelet) dendiği, hediyeleşmelerin karşılıklı olduğu ve kız tarafının nişan bittikten on ya da on beş gün sonra bohçalar hazırlayarak erkek tarafına hediyeler gönderdiği de belirlenmiştir. Yapılan araştırmayla benzer şekilde Kayaçelebi (2018)'nin yapmış olduğu çalışmada da eskiden kız istemelere başlık pazarlığı konusunda tecrübeli olanların götürüldüğü, başlık miktarının belirlendiği, başlık olmadığına "süt parası" ya da "süt hakkı" istendiği ve geletin hediye manasında kullanıldığı belirlenmiştir. Bu ifadeler, elde edilen bulgularla da benzerlik göstermektedir.

Düğün öncesi elbise hazırlığı kapsamında erkeklerin genelde düğün öncesi takım elbise aldığı, şehir merkezinde maddi durumu iyi olanların gelinlik bulabildiği, kırsalda gelinlerin mahalli kıyafet giydiği ve erkek tarafının kız tarafını düğün alışverişine çıkardığı da tespit edilmiştir.

Düğün öncesi fotoğraf hazırlığı konusunda o dönem fotoğraflarının ilkel tarzda olduğu, fotoğrafçının sadece şehir

merkezinde olduğu ve maddi durumu iyi olanların fotoğraf çekebildiği, köylerde ise fotoğrafçı olmadığı için çekim yapılamadığı da belirlenmiştir.

Hamama gitme geleneğinin gelinin bir yakınının evine götürülerek banyosunun yaptırılması olduğu, bu geleneğin gelinin yakınları ve arkadaşları tarafından yerine getirildiği de yapılan çalışma neticesinde tespit edilmiştir. Yapılan araştırmayla benzer şekilde Kayaçelesi (2018)'nin yapmış olduğu çalışmada da hamama konvoy halinde araçlarla ve eğlence olsun diye genç kızlarla gidildiği anlaşılmıştır. Bu aşamada eğlenceler düzenlendiği, gelen araçlarla çalgı eşliğinde mahalle ya da şehir turu atıldığı akabinde kız evine dönüldüğü ve kızın hamamının kına gecesinden önce aynı gün öğleden sonraya denk getirildiği de anlaşılmıştır. Bu bulgular, çalışmada elde edilen bulguları da destekler niteliktedir.

Kına gecesinin düğünden bir gün önce kız tarafında yapıldığı, her iki tarafta coşkulu eğlenceler tertip edildiği, damadın kız evine gitmediği ve gelinle damadın kınalarının genelde ayrı yapıldığı da ortaya çıkmıştır. Kınadaki ikramları genelde kız evinin yaptığı ve maddi durumu iyi olan ailelerin yemek verdiği, kına gecesinde damat tarafından birkaç bayanın gelin evinde kaldığı ve kına gecesine basalya ya da bastalya isminin verildiği de tespit edilmiştir.

Genç kızların çeyiz hazırlığının yıllar öncesinden çevre yönlendirmesiyle başladığı, çeyizin genelde kız tarafına verilen başlık parasıyla hazırlandığı ve çeyizi düğünden önce kız tarafının sergilediği de anlaşılmıştır. Yapılan çalışma neticesinde çeyize kız isteme ve nişanda belirlenen hediyelerin getirildiği, çeyizi görmeye gidenlerin maddi durumlarına göre hediye götürdüğü, çeyizlerin imece usulüyle ve hediye getirenlerin ilan edilmesiyle birlikte tamamlandığı, köylerde sergi olmadığı, bu nedenle çeyizlerin bir tepsiye bırakılarak gelen davetlilere gösterildiği de tespit edilmiştir. Yapılan araştırmadan farklı şekilde Kayaçelesi (2018) çalışmasında, kızın çeyizine damadın düğünde giyeceği elbiselerin bırakıldığı ve buna "kellebaş" isminin verildiği sonuçlarına ulaşmıştır. Kayaçelesi (2018)'nin yapmış olduğu çalışmada elde ettiği bu sonuç, yapılan çalışmayla elde edilen sonuçlardan farklılık göstermektedir.

Düğünden önce kız ve erkek tarafında yapılan genel hazırlıklar kapsamında gelinlerin ev içine gittiği, gelinle damadın yaşayacağı evin hazırlığının yapıldığı, düğünlerin ev önlerinde olduğu, düğün evinin her türlü hazırlığını damat tarafının imece usulüyle yerine getirdiği ve düğüne çağrılacakların gezilerek sözle davet edildiği de tespit edilmiştir.

Düğünlerin genelde üç gün sürdüğü, düğüne yakın aile çevresinin çağrıldığı ve erkeklerin damat evinde bayanların kız evinde eğlendiği, düğünün ilk iki günü eğlence düzenlendiği, ikinci günün akşamı kına gecesi yapıldığı, üçüncü gün yemek verildiği ve hediyeleşme kapsamında takı töreninin yapıldığı da anlaşılmıştır. Davetlilerin sözle şeker dağıtılarak çağrıldığı ve köylerde farklı uygulamaların mevcut olduğu, gelin getirmelerde batıl inançlar kapsamında farklı gelenekler uygulandığı ve düğün günü kız tarafından izin alınması gerektiği de yapılan çalışma sonucunda tespit edilmiştir. Yapılan araştırmayla benzer şekilde Kayaçelebi (2018)'nin yapmış olduğu çalışmada da düğünden birkaç gün önce düğün alayının geleceğini haber veren kimseye kasıt adı verildiği ve köylünün kasıt denilen kişiyi yakaladığında eziyet yaptığı ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, çalışmadan elde edilen bulguyu da destekler niteliktedir.

Düğünlerde haremlik ve selamlık uygulamasının olduğu, bu uygulamanın aileye yabancı olan insanlar kapsamında tatbik edildiği, düğün bitene kadar gelinle damadın bir araya gelemediği, şehir merkezinde damat tıraşının olmadığı ve köylerde damat tıraşının geleneksel olduğu da tespit edilmiştir. Gelin getirmede gelinlerin farklı araçlarla getirildiği, gelini almaya damadın gitmediği, gelini damat evine getirildikten sonra ahalinin gördüğü ve hediyelerini verdiği, gelin getirmelerde farklı gelenekler kapsamında uygulamaların görüldüğü de yapılan çalışma neticesinde tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmayla benzer şekilde Kayaçelebi (2018)'nin çalışmasında farklı uygulamalar kapsamında köylerde gelinin baba evinden toy büyüğü ve hanımı tarafından çıkartıldığı, davul ve zurna eşliğinde gelin ağlatma havası çalındığı ve gelin getirmelerde genelde faytonlardan oluşan konvoylarla şehir turu atıldığı da belirlenmiştir. Mehmet Kul ve Suvat Parin (2014)'in yapmış olduğu çalışmada da gelinin kırmızı bir elbise giydiği ve gelinin başına kırmızı bir tülbent atıldığı da tespit edilmiştir. Bu bulgular, yapılan çalışmadan elde edilen bulguları da destekler niteliktedir. Bununla birlikte Kayaçelebi (2018)'nin çalışmasında, gelin getirildiğinde toy beyi veya gelinin kayınpederi tarafından gelinin başına bozuk para ya da yemiş atıldığı ortaya çıkmıştır. Gelin kapıdan içeri girerken kuzu gibi halim ve selim olsun diye ayağının altına kuzu postu serildiği, gelinin dinini bilmesi için başında Kur'an-ı Kerim gezdirildiği, aynanın altından geçirildikten sonra evin kapısında duran damat tarafından odasına çıkartıldığı ve eşlere şerbet ikram edildiği de belirlenmiştir. Kayaçelebi (2018)'nin çalışmasında elde edilen bu sonuçlar, yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlarla da farklılık göstermektedir.

Dans, figür, eğlence ve müziğin şimdiki gibi modern anlamda görülmediği, karşılıklı oyunların yerine genelde halay tarzı mahalli oyunların sergilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Seksenli yıllarda modern anlamda dans görülmediği, bu uygulamaların düğün salonlarıyla birlikte başladığı ve bu salonlar sayesinde davulla zurnanın da yaygınlaştığı ortaya çıkmıştır. Van şehir merkezinde sözle eğlendiği, def, cümbüş, kasetçalar, radyo hatta gramofon çalınarak genel ve yöresel şarkılarla eğlendiği de belirlenmiştir. Düğünlerde erkekler ayrı bayanlar ayrı eğlendiği, sağdıç evinde damada eğlenceler düzenlendiği, köylerde daha zevkli ve eğlenceli oyunların tertip edildiği de tespit edilmiştir.

Konuklara çoğunlukla et, kavurma, pilav verildiği, mevsimine göre sulu yemeklerin, meyve ve sebzelerin ikram edildiği, yemek organizasyonunun ve masrafının erkek tarafına ait olduğu, yemekleri genelde mahallenin veya köyün yaşı kemale ermiş bayanlarının yaptığı da ortaya çıkmıştır. Yemek dağıtımını erkeklerin gerçekleştirdiği, düğün çok kalabalık olursa aşçı bayanların tutulduğu, misafire göre genelde küçükbaş hayvan kesildiği ve maddi duruma göre büyükbaş hayvan kesenlerin olduğu da anlaşılmıştır. Yemeklerin kazanlarda pişirildiği, yemek yenirken erkeklerin ayrı bayanların ayrı bir yerde olduğu, şehir merkezindeki düğünlerde sabah kahvaltısının verildiği ve köy yerinde kız tarafıyla erkek tarafının ayrı yemek verdiği de tespit edilmiştir.

Düğünden sonra gelinle damadın üç gün evde kaldığı, şehir merkezinde el öpmeye genelde üçüncü günün sonrasında gidildiği, el öpmeye gidildiğinde eşlere hediyelerinin verildiği, ardından akraba davetlerinin başladığı çalışmada tespit edilmiştir. Kız tarafının damat evine genelde üçüncü gün tatlı gönderdiği, gelinin kardeşlerinin hediye niyetiyle bohçalar getirdiği, sevgi ve saygının fazla olduğu ve el öpmelerde hediyelerin kız tarafının çeyizinden verildiği de tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar Kayaçelebi (2018) ile Kul ve Parin (2014)'in yapmış olduğu çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Yapılan araştırmada, bu çalışmalardan farklı olarak şehir merkezinde düğün sabahı yeni çiftleri ziyarete damat tarafının yakınlarının geldiği, getirdikleri yiyeceklerle kahvaltı yapıldığı akabinde eğlenceler düzenlendiği ve bu uygulamaya sabahlık adı verildiği de tespit edilmiştir. Ayrıca köylerde el öpmeye bir sene sonra veya çocuk olduğunda gidildiği aksi takdirde bu durumun bir saygısızlık olarak görüldüğü de yapılan çalışma sonucunda ortaya çıkmıştır.

Genel anlamda öğrenci velilerinden oluşan katılımcı beyanlatları, diğer bir katılımcı olan öğrencilerden alınan raporlar ve odak grup görüşmesi temel alınarak elde edilen bu sonuçlar, Kayaçelebi

(2018) ile Kul ve Parin (2014)'in yapmış olduğu çalışmalardan elde edilen neticelerle de benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda gerek kamuda gerekse ilgili kurum ve kuruluşlar bünyesinde insan deneyimlerini konu edinen “*kültür madenciliği*” adı altında yeni bir dal kurulabilir ve yaşayan kültürün yok olmaktan kurtarılmasına ilişkin canlı tanıkların anlatımları her alanda kayıt altına da alınabilir.

Kaynakça

- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Aydın, H. (Çev.). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Counce, S. (2001). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*. Bilmez, B. C. ve Yalçinkaya, A. (Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Bütün, M. ve Demir, S. B. (Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin İzleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H. (2015). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayınları
- Dere, İ., ve Dinc, E. (2018). Yapılandırıcı Bir Öğrenme ve Öğretme Yöntemi Olarak Sözlü Tarihin Sosyal Bilgiler Derslerine Entegrasyonu. *Inonu University Journal of The Faculty of Education (INUJFE)*, 19 (2), 115-127.
- Dillon, P. (2000). Teaching the Past Through Oral History. *The Journal of American History*, 87(2), 602-605.
- Gazel, A. A. (2015). Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Bir Yaklaşım Olarak Sözlü Tarih. M. Demirel (Ed.), *Tarih Öğretim Yöntemleri* içinde (s. 109-116). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gökdemir, O. (2011). Tarih Yazımında İki Yeni Yaklaşım: Sözlü ve Yerel Tarih. A. Şimşek (Ed.), *Tarih Nasıl Yazılır? Tarih Yazımı için Çağdaş Bir Metodoloji* içinde (s. 199-222). İstanbul: Tarihçi Kitapevi Yayınları.
- Işık, H. (2011). Ortaöğretim Tarih Derslerinde Birinci ve İkinci El Kaynaklar ile Etkinlik Temelli Ders İşlemenin Öğrencilerin Tarihsel Düşünme Becerilerine Etkisi. *Turkish Studies*, 6 (1), 1287-1301.

- İncegöl, S. (2010). *Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Bir Sözlü Tarih Uygulaması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kandemir, K. (2017). *Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kayaçelebi, Ü. (2018). *Eski Van'a Doğru Bir Seyahat*. Van: Daka Yayınları.
- Krueger, R. A. ve Casey, M. A. (2000). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kul, M. ve Parin, S. (2014). *Eski Van'a Doğru Bir Yolculuk (Bir Sözlü Tarih Çalışması)*. İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.
- Kumru, G. (2009). *Tarih Öğretimi Açısından Sözlü Tarih Yazımı: Karaca Ahmet Dergâhı Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Küpüç, E. (2014). *Sözlü Tarih Kavramı ve Sözlü Tarihin Tarih Öğretimindeki Rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Morrissey, C. (1992). Beyond Oral Evidence: Speaking (con) Strictly about Oral History. *Journal Article*, 17 (2), 89-94.
- Nazik, M. H. ve Arlı, M. (2004). *Bilimsel Araştırmaya Giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Öztürk, S. (2010). Türkiye'de Sözlü Tarihten İletişim Araştırmalarında Yararlanma Üzerine Notlar. *Milli Folklor*, 22 (87), 13-26.
- Öztürkmen, A. (1998). Sözlü Tarihin Yerel Tarih Araştırmalarına Katkısı. *Yerel Tarih Yarışma Dergisi*, 1(1), 12-15.
- Poll, C. (1995). More than Reading Books: Using Oral Histories in Courses in Race and Ethnic Relations. *Teaching Sociology*, 23(2), 145-149.
- Sarı, İ. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Etkinliklerinin Öğrenci Başarı, Beceri ve Tutumlarına Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Somersan, S. (1998). Sözlü Tarih, Araştırmacılık ve Tarih Yazımına Katılım. S.Özbaran (Ed.), *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları* içinde (s. 381-392). İzmir: Dokuz Eylül Yayıncılık.

- Uygun, S. (2006). Eğitim Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı ve Sözlü Tarihte Bir Öğretmen: Hayrettin Uysal. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 31 (328), 24-32.
- Yıldırım, A.,ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (2009). *Case Study Research: Design and Methods (Fourth Edition)*. London: SAGE Publications Ltd.

